

เสือ เครื่องยาสมุนไพรที่ใกล้จะสูญพันธุ์

ดอกรัก พยัคศรี

นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

จากข่าวคราวที่โด่งดังไปทั่วโลก เกี่ยวกับการบุกยึดเสือโคร่งจำนวน 147 ตัวในวัดป่าหลวงตาบัว หรือ วัดเสือ จังหวัดกาญจนบุรี ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เนื่องจากการร้องเรียนเกี่ยวกับการทารุณกรรมสัตว์ การรุกพื้นที่ป่า และการเชื่อมโยงเครือข่ายค้าสัตว์ป่าในตลาดมืด วัดเสือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง นักท่องเที่ยวทั้งไทยและเทศหลังไหลเดินทางเพื่อเข้าไปสัมผัสชีวิตสัตว์ป่าอย่างเสือโคร่งที่ในปัจจุบันไม่สามารถหาเจอได้ง่ายๆ

Figure 1 เสือโคร่งในวัดเสือ ภาพจาก Gache Wurzn (www.flickr.com)

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยววัดเสือ ต้องการที่จะสัมผัสเสือโคร่งอย่างใกล้ชิด และดูโชว์การแสดงต่างๆ ของเสือโคร่งที่แสดงให้เห็นถึงความ “เชื่อง” และ “ไม่อันตราย” ต่อมนุษย์ การเข้าชมแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายที่ทางวัดอ้างว่าใช้เป็นค่าดูแลในโครงการดูแลลูกเสือ หรือถ้าอยากใกล้ชิดเสือแบบแนบบออย่างการป้อนนมลูกเสือก็จะมี

ค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมขึ้น ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ลูกเสือจะเป็นที่ต้องการมาก ปกติแล้วแม่เสือเมื่อตกลูกหนึ่งครอกจะใช้เวลาดูแลลูกเสือสองปี แต่การพรางลูกเสือออกมาจากแม่เสือในขณะที่ยังเล็กๆ จะทำให้แม่เสือติดสัดและสามารถผสมพันธุ์ได้อีก

นอกจากเสือโคร่งทั้ง 147 ตัวที่เจ้าหน้าที่กรมอุทยานฯ บุกยึดเพื่อเคลื่อนย้ายนั้น เมื่อค้นไปค้นมากลับพบเครื่องรางของขลังที่ทำจากส่วนต่างของเสือ เช่น เขี้ยวเสือ หนังเสือ เล็บเสือ เป็นจำนวนมาก และซากลูกเสือที่ตายแล้วถึง 40 กว่าตัว และของอื่นๆ อีกมากมาย จากหลักฐานเหล่านี้เองทำให้เจ้าหน้าที่ขยายประเด็นการสืบสวนเชื่อมโยงไปถึงการค้าสัตว์ป่าในตลาดมืด การค้าเครื่องรางของขลัง รวมไปถึงการนำมาเป็นเครื่องยาสมุนไพรจีน (เรื่องนี้ยังไม่เป็นที่แน่ชัด)

แพทย์แผนไทยเองรู้จักการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายเสือโคร่งมาทำเป็นยา โดยให้เป็นเครื่องยาสัตว์วัตถุ ไม่ว่าจะเป็นน้ำมันเสือโคร่ง เขี้ยว กระดูก หนัง ตีเสือ เอ็นเสือ ตาเสือ ไตเสือ และเนื้อเสือ แต่ที่ใช้กันอยู่บ่อยๆ ได้แก่ (ชยันต์ พิเชียรสุนทร และวิเชียร จีรวงศ์ 2546)

Figure 2 กระดูกเสือ ภาพจากคู่มือเภสัชกรรมแผนไทยเล่ม 3 เครื่องยาสัตว์วัตถุ

1. **น้ำมันเสือ** ในตำราสรรพคุณยาว่า น้ำมันเสือมีรสเผ็ด ใช้ต้มผสมกับเหล้า กินแก้คลื่นไส้อาเจียน แก้ผมหงอกก่อนวัย

2. **เขี้ยวเสือ** มีรสเย็น สรรพคุณดับไข้พิษ ไข้กาฬ แก้พิษร้อน พิษอักเสบ พิษตานซาง

3. **กระดูกเสือ** มีรสเผ็ดคาว เป็นยาบำรุงกระดูก บำรุงไขข้อและเนื้อหนัง แก้ปวดบวมตามข้อ แก้โรคปวดข้อ เป็นยาระงับประสาท แก้โรคลมบ้าหมู แก้ปวดตามข้อ เฒ่า กระดูก บำรุงกระเพาะอาหาร

4. **น้ำมันเสือ** ได้จากการเคี้ยวไขมันเสือ ตำราสรรพคุณยาโบราณว่ามีรสมันร้อน มีสรรพคุณบำรุงกำลัง แก้หืด ดับพิษร้อน

เมื่อค้นข้อมูลตำรายาที่ปริวรรตแล้วในฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทยพบว่ามีตำรับยาที่เข้าส่วนต่างๆ ของเสือ เป็นเครื่องยาด้วยทั้งหมด 15 ตำรับ แบ่งตามส่วนได้ดังนี้

1. **เขี้ยวเสือ** พบว่าเป็นเครื่องยาในตำรับยาสมุนไพรมากที่สุด 11 ขนาน โดยใช้เป็นเครื่อง ยาแก้รากลวด อีต๋าวอีแดงปานดำปานแดง ยาสมมิตใหญ่แก้เรียกมิชาน ยาประสะขาวแก้เชื่อมเรียกมิชาน ยามหานิลพิชัยฤกษ์ ยาขับแก้พิษ ยาแก้พิษ ยาแก้ปากมียอก ยาแก้กาฬ ฝีกาฬ ยาแดงโกสุมชาติจันทบุรีแก้ไข้เพื่อโลหิตกำเดา ยาแก้ไข้ ดาวโคม ดาวเรือง และยาแก้สันนิบาตทั้งปวง ด้วยสรรพคุณของเขี้ยวเสือที่สามารถดับพิษไข้ต่างๆ ได้ จึงมักพบว่า เขี้ยวเสือเป็นเครื่องยาดับพิษ ตัวอย่างเช่น

ยาแก้พิษ เอนอแรด ๑ เขี้ยวแรด ๑ **เขี้ยวเสือ ๑** งาช้าง ๑ เขากวาง ๑ ชูคะ ๑ เขามวก ๑ ดับแต่ทั้ง ๒ รากข้างน้ำว ๑ มหาภาพ ๑ ฝนด้วยน้ำขาวข้าวก็ได้ น้ำใบยางวงข้างก็ได้กินแก้พิษ ฯ (NPT006-005 ตำรายาโรคเลือด)

แก้พิษขึ้นให้ร้อนก็ดีสะท้านก็ดี เอากระดูกงูเหลือม ๑ กระดุกนกยูง ๑ นอแรด ๑ เขี้ยวแรด ๑ **เขี้ยวเสือ ๑** เนระพูสี ๑ ลูกกระตือควาย ๑ ฝนด้วยเหล้าทำแห้ง เมื่อจะกินเอาขี้สยองเดือนแซ่เหล้าไว้ แล้วรินเอาแต่น้ำใส่ลายยากินแก้พิษ ถ้ากาฬจับเอาหัวใจก็ดี ผิดผีในท้องก็ดี ออกฝีแล้วกินผิตสำแลงก็ดี เป็นลมจุกเสียดขึ้นไปก็ดีกินเถิดหายแล้วเป็นอันมาก ฯ (NPT006-005 ตำรายาโรคเลือด)

2. **กระดูกเสือ** ใช้เป็นเครื่องยา 2 ขนาน ได้แก่ ยามหานิล และยาแก้ปฐวีธาตุ

ยามหานิล ขนานนี้ใช้ได้มาก เอาสวาด ลูกประคำดีควาย ลูกมะกอก ลูกมะขามป้อม ลูกสะบ้า ใบสันพร้ามอญ ใบทองหลาง ใบมน ใบมะเดื่อมอญ

ใบมะเดื่ออื่น ไม้รวก ไม้พุทรา ไม้สะแก ไม้ประดู่ ไม้สัก แก่นสน แก่นสักชี
 พาง งวงตาล แก่นแสมทั้ง ๒ หัวงูเห่า หัวแร้ง หัวกา หัวเต่านา หัวมหา
 การ รากมะแว้งทั้ง ๒ รากลำโพง กำแพงเจ็ดชั้น ตาไม้ไผ่ หนังกะเบน
 ญายองไฟ สมุดดำ เปี้ยผู้ หางปลาช่อน เขากวาง งาช้าง ชีแมงสาบ ชีหมี
 เกื่อน ชีวัว กะตองปู่ทะเล กะตองแมงดา ผมคน เขาควาย เขาวิ้ว รากพันง
 แดง เนระพูสี โคกกะออม รากลำโพง หอยม้งพู หอยแครง หอยสังข์ มุก
 เห็ดไม้แดง เห็ดกะทิง เห็ดตะเคียน เห็ดตะขาม หวายขม หวายตะค่า เถา
 หัวลิง แวนนกยูง กระดุกหนู กระดุกวัว **กระดุกเสือ** กระดุกกระต่าย กระดุก
 งูเหลือม กระดุกหมา กระดุกลิง กระดุกไก่ กระดุกหมูเถื่อน กระดุกม้าดำ
 กระดุกแพะ กระดุกงูทับทา ชะเอมทั้ง ๒ จันทน์ทั้ง ๒ ขมิ้นอ้อย ดอก
 การะเกด ดอกลำเจียก ดอกพิกุล ดอกบุณนาค ดอกสารภี ดอกมะลิ ยาแก้
 สิ่งนี้เผาทั้งนั้น เผาให้หมด ๆ (NPT001-013 ตำรายา)

3. กระโหลกหัวเสือ ใช้เป็นเครื่องยา 1 ขนาน ได้แก่ ยานัดลมบ้าหมู

ยานัดลมบ้าหมู เอากระโหลกหัวเสือ ๑ กระโหลกหัวหมู ๑ รังต่อราง ๑
 กระดุกแพะ ๑ ใบคนทีสอ ๑ ฤๅษีประสมแล้ว ๑ เปี้ยจ๊กจั่น ๑ ลูกในส้มป่อย
 คั่วให้เกรียม ๑ จิงเอาพริก ๑ ชิง ๑ เอาเสมอภาคเท่ากันแล้ว ถ้านัดลม
 สันนิบาตบ้าหมู นัดแก้มวงเวียน สารพัดลมทั้งปวงแล (NPT001-013 ตำรา
 ยา)

4. น้ำมันเสือ ใช้เป็นเครื่องยา 1 ขนาน ได้แก่ น้ำมันลมมือตาย น้ำมันลมตีนตาย

๑ **น้ำมันลมมือตาย น้ำมันลมตีนตาย** ขัดอกแลเมื่อยขบ ตามีด ตาพาง ตาเป็น
 หมอก เอามะเขือแจ ๑ ตีนเป็ดต้น ๑ ตีนเป็ดเครือ ๑ ใบพิลังกาสา ๑ เปลือกกุ้ง
 ทั้ง ๒ บุกรอ ๑ กลอย ๑ กะดาดทั้ง ๒ ผักแพวแดง ๑ อุดพิต ๑ ดองดิง ๑ ข้าตา
 แดง ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ พริก ๑ พริกไทย ๑ ชิง ๑ หัวหอม ๑
 กระเทียม ๑ เกลือถ้วย ๑ ลูกสลอด ๓๐ ลูก ตำด้วยกันเอาน้ำ ๓ ส่วน น้ำมันดิบ
 ส่วน ๑ หุงให้คงแต่น้ำมัน แลเมื่อจะหุงให้ตั้งเพดานดัดชุดคุ ๓ ชั้น ฉัตรธงบายสี
 เครื่องบายสี ขนม กล้วย อ้อย จิงหุงเกิดหุงแล้ว จิงเอาลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์

๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ ปรงแล้ว ทาเมื่อยขบทั้งปวง ถ้าตามืดตาฟางหายสิ้น
ถ้าเป็นลมมือตายตีนตาย เอาน้ำมันหมูหรีงหมาหรีง น้ำมันเสือ ๑ น้ำมันหมี ๑
ปรงลง ถ้ามิได้น้ำมันทั้งนั้น แต่น้ำมันนกระทุงทองก็เอาเถิด (NPT007-018
ตำรายาฉบับหมอเห สยโกสินทร์)

จะเห็นว่าในอดีตแพทย์แผนไทยเองก็ได้ใช้ส่วนต่างๆ ของเสือมาเป็นเครื่องยาสัตว์วัตถุเพื่อบำรุงรักษา
ความเจ็บไข้ได้ป่วยของมนุษย์ โดยอาจนำซากเสือที่ตายแล้วหรือเสือที่ถูกฆ่าเพราะจะทำร้ายคน มาทำเป็นเครื่องยา
สมุนไพร อย่างน้อยเสือที่ตายแล้วเหล่านี้ก็มีได้ตายเปล่า ซากศพของเสือเกือบถูกส่วนถูกนำมาปรงเป็นยาเพื่อ
ช่วยเหลือมนุษย์ ซึ่งแตกต่างไปจากปัจจุบันที่นิยมล่า ฆ่า เสือ เพื่อความบันเทิงมากกว่า

นอกจากนี้จากรายงานปี 2557 โดย CITES (Convention on International Trade in Endangered
Species of Wild Fauna and Flora) อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้
สูญพันธุ์ พบว่า ภาวะของเสือถูกนำมาเป็นเครื่องยาเพื่อบริโภคน้อยลง แต่กลับถูกผลิตเป็นสินค้าที่ดูหรูหราและ
แปลกใหม่ เช่น ไวน์ที่ต้มจากกระดูกเสือ (ต้มโครงกระดูกเสือในไวน์ขาว) หรือการเอาหนังเสือมาประดับในบ้าน ซึ่ง
ได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์แสดงสถานะในหมู่คนรวยในประเทศจีน เป็นต้น (สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าประเทศไทย
2559)

Bibliography

- ชยันต์ พิเชียรสุนทร และวิเชียร จีรวงศ์. 2546. คู่มือเภสัชกรรมเล่ม 3 เครื่องยาสัตว์วัตถุ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าประเทศไทย. 2559. เบ็ครายงาน : แล “วัดป่าหลวงตาบัว” เบื้องหลังค้าเสือในตลาดมืด.
มิถุนายน 2. Accessed มิถุนายน 7, 2559. <http://news.thaipbs.or.th/content/252798>.